

ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร Opinions Toward Using Local Wisdom in Ancient Reservoir Management and Needs of Community Participation in Conserving Ancient Reservoirs in RoiKaenSan Province Groups

วงศ์พัฒนา ศรีประเสริฐ¹

Wongpattana Sriprasert¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ **ประการแรก** เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน **ประการที่สอง** เพื่อศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ **ประการที่สาม** เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนเมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล **ประการที่สี่** เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความต้องการการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน และ**ประการที่ห้า** เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณภายในชุมชนของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ชุมชนบ้านกุประภาย อำเภอคำชะอี จังหวัดอุดรธานี และชุมชนบ้านกุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 474 คน โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที่ใช้ในการทดสอบ ได้แก่ t-test F-test วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แบบเพียร์สัน และทดสอบความสัมพันธ์ด้วยค่าสถิติที่ ผลการวิจัยพบว่า

หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนมีความเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับความสำคัญจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านความคิดเห็น ด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อ และด้านหลักธรรมคำสอนของศาสนา ตามลำดับ

หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความต้องการต่อการมีส่วนร่วมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยสามารถเรียงลำดับความสำคัญตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านเงิน ด้านวัสดุ-อุปกรณ์ และด้านคน ตามลำดับ

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ เมื่อจำแนกตามปัจจัย

¹ Doctor of Management (Business Management) รองศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ส่วนบุคคล พบว่า หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ และตำแหน่งในชุมชนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นผู้ที่มีการศึกษาอยู่ในระดับที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านความคิด

ส่วนใหญ่ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร นั้นย่อมหมายถึง การที่หัวหน้าครัวเรือนจะมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสารหรือไม่นั้น ย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการในด้านความคิด ด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต และด้านหลักธรรมคำสอนของศาสนา ยกเว้นความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการในด้านพิธีกรรมและความเชื่อ มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านเงิน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณภายในชุมชนของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ถึงแม้จะพบว่า ชุมชนทั้งสามได้มีหน่วยงานหลักซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ลุ่มน้ำ และที่สำคัญมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐต่อการพัฒนาแหล่งน้ำที่ชุมชนได้พึ่งพาอาศัย แต่ก็ยังขาดการวางแผนการใช้และอนุรักษ์น้ำที่เหมาะสม ดังนั้นการที่จะสามารถบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณเพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพได้นั้น จึงจำเป็นต้องอาศัยประชาชนในพื้นที่เพื่อทำการค้นหาภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

คำสำคัญ : การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ และกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to explore opinions toward using local wisdom in ancient reservoir management, 2) study the needs of the community participation in conserving ancient reservoirs, 3) compare household representatives' opinions in applying the local wisdom to ancient reservoir management in terms of personal characteristics, 4) study the relationship between opinions toward using the local wisdom in ancient reservoir management and the needs of community participation in conserving ancient reservoirs, and 5) study current conditions and problems in ancient reservoir management in Roi-et, Khon Kaen and Maha Sarakham Provinces (RoiKaenSan Province Groups). The samples consisted of 474 household heads or representatives living in Ban Mueang Bua Community, Kasetwisai District, Maha Sarakham Province. The data were collected by structured and unstructured interview and analyzed by using descriptive statistics; namely, percentage, mean and standard deviation. The research hypotheses were tested by t-test, F-test. The co-efficient correlation between variables was analyzed by Pearson's Product Moment Correlation Method.

The results of the research were as follows :

The research revealed that the overall opinions of the household representatives in using the local wisdom in ancient reservoir management of RoiKaenSan Province Groups was rated at the high level. When each aspect was considered, all aspects were evaluated at the high level ranging from

opinions on philosophy in leading life, ceremonies, beliefs and religious teachings respectively.

As a whole, it was also found that the needs in community participation of households representatives was at the high level. Each aspect was also rated at the high level ranging from information, money, materials and equipment, and human resources respectively.

The findings showed that the opinions of the household representatives with difference in gender, age, marital status, occupation, income and positions in the community on using the local wisdom in ancient reservoir management of RoiKaenSan Province Groups were insignificantly different at .05 level. But those who were different in education levels showed different opinions on idea aspect.

The opinions on using the local wisdom in ancient reservoir management was related to community participation in human resources, materials and equipment and information aspects with the statistical significance at .05.

The household representatives' decision in participating in ancient reservoir management in the aspects of human resources, materials and equipment and information depended on their opinions on using the local wisdom in ancient reservoir management in the aspect of ideas, philosophy in the way of life, and religious teachings. However using the local wisdom in ancient reservoir management in the aspect of ceremonial performances and beliefs were no related to the community participation to reserve ancient reservoir in aspect of money at .05 significant level.

Concerning the present situations and problems in the ancient reservoir management of RoiKaenSan Provincial Groups, it was found that the communities had three main units responsible for coordinating with other related sectors. What was important was that they gave an opportunity to people participation in developing water resources but still lacked appropriate plans. Thus whether efficient management of ancient reservoirs would be possible or not relied on local people in searching for local wisdom to conserve natural resources.

Keywords : Using the Local Wisdom in Ancient Reservoir Management, Community Participation to Reserve, Ancient Reservoir, and Roi-et, KhonKaen and Maha Sarakham Provinces

บทนำ

ในสภาพปัจจุบันปัญหาวิกฤตการดำรงอยู่ของมนุษย์ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมเป็นหลัก อันส่งผลกระทบต่อมนุษย์โดยตรงและเพิ่มมากขึ้นอย่างไม่หยุดยั้งข้อบ่งชี้สำคัญประกอบด้วยการขยายตัวออกกว้างขึ้นของรูโอโซนในชั้นบรรยากาศ ปัญหาภัยแล้งและภัยธรรมชาติที่รุนแรงขึ้นและถี่มากขึ้นกว่าเดิม ปัญหาความสกปรกของน้ำ อากาศ และสารพิษในอาหาร การลดลงของป่าทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ หากปัญหาเหล่านี้ยังไม่ได้รับการแก้ไข โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่ยอมรับว่าต้นเหตุของปัญหาแท้จริงมาจากระบบทุนนิยมที่พัฒนาเป็นอภิมหาทุนข้ามชาติแบบไร้พรมแดน เป็นตัวเร่งหายนะของสิ่งแวดล้อมหรือจุดวิกฤติของมนุษย์ อนาคตภัยพิบัติของเผ่าพันธุ์มนุษย์คงเกิดขึ้นจริง จากการประเมินจุดวิกฤติของ

อารยธรรมมนุษย์ชาติจะเริ่มขึ้นหลังปี พ.ศ. 2552 ไม่เกินปี พ.ศ. 2555

สำหรับผลกระทบของวิกฤตอากาศที่มีต่อสิ่งมีชีวิตทุกชนิดล้วนมีน้ำเป็นสื่อ ไม่ว่าจะเป็นน้ำท่วม พายุไซโคลน คลื่นความร้อน หยาดน้ำฟ้าที่เพิ่มขึ้น และความแห้งแล้ง ความถี่อย่างรวดเร็วของน้ำสามารถทำให้สงบลงได้แค่เพียงแต่จะสามารถควบคุมปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ปะปนอยู่ในชั้นบรรยากาศได้มลภาวะทางอากาศและสภาพที่เปลี่ยนแปลงจะเป็นตัวชี้วัดอนาคตของน้ำและน้ำก็จะเป็นตัวชี้อนาคตของทุกชีวิตบนโลก สภาวะอากาศที่แปรปรวนได้เริ่มมาพร้อมๆ กับการเกิดยุคอุตสาหกรรม มีวิวัฒนาการมาตลอด จนในปี ค.ศ. 1850 ปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในอากาศมีประมาณ 280 ส่วนในล้าน (ppm) พอถึงช่วงกลาง

ศตวรรษที่ 1990 ก็เพิ่มขึ้นเป็น 360 (ppm) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 รวมทั้งหมด 11 ประเทศ ได้ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมาถึง 530.3 พันล้านตัน เมื่อปริมาณของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์มีมากขึ้น โมเลกุลจะจับกับความร้อนและทำให้อุณหภูมิสูงขึ้น เมื่อรวมกับก๊าซเรือนกระจกจะเกิดผลกระทบรุนแรงขึ้นอีก ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้เรียกว่า ภาวะโลกร้อน ที่จัดเป็นมหันตภัยร้ายอันดับที่ 1 ของโลก

ถึงแม้ประเทศไทยจะได้รับผลกระทบจากภาวะโลกร้อนไม่เด่นชัดรุนแรงเท่ากับบางพื้นที่ในโลก แต่ขณะนี้ผลกระทบได้เริ่มปรากฏขึ้นแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 พงษ์ ทรงพงษ์ กล่าวว่า การร้อนขึ้นของน้ำและอากาศอาจทำให้ฝนเกิดทั้งฝนตกมากและความแห้งแล้งก็ได้ เพราะเมื่อน้ำร้อนขึ้นจะทำให้เกิดมีเมฆมาก เนื่องจากน้ำได้ระเหยกลายเป็นก้อนเมฆ แล้วทำให้เกิดฝนตกปริมาณมาก ซึ่งบางครั้งอาจมองว่าดี แต่แท้ที่จริงแล้ว ฝนนั้นกลับตกเฉพาะที่ไม่กระจายทั่วทุกท้องที่ ก่อให้เกิดความแห้งแล้งมากกว่าและพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอย่างมาก คือ ภาคอีสานของประเทศไทยที่ต้องเจอกับความแห้งแล้งที่ยาวนานและมีปริมาณที่ขยายวงกว้างมากขึ้นในปี พ.ศ. 2548 มีภัยพิบัติเกิดขึ้นในประเทศไทยแทบทั้งปี เริ่มจากสภาวะความแห้งแล้งที่เกิดจากการทิ้งช่วงของฝนในต้นปีทำให้พื้นที่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค และแหล่งน้ำในการเกษตรมีพื้นที่ความเสียหายมากกว่า 20 ล้านไร่ นี่คือผลพวงที่ชาวนายากจน เกษตรกรที่พอมีพอกินจะถูกมองข้าม และชาวชนบทเหล่านี้คงไม่มีเงินมากพอที่จะไปสร้างเครื่องมือป้องกันให้แก่พื้นที่ของตน เมื่อผลผลิตทางการเกษตรลดจำนวนลงจะนำไปสู่ภาวะการขาดแคลนอาหารและเกิดความอดอยากขึ้นทุกหัวระแหง การต่อสู้เพื่อแย่งชิงชีวิตให้อยู่รอดจะเป็นหนทางสุดท้าย

สาเหตุหลักเกิดจากคนไทยบางส่วนที่ไม่เห็นคุณค่าของแหล่งน้ำ บุกรุกเข้าทำลายทรัพยากรธรรมชาติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงตระหนักถึงปัญหานี้ พระองค์ทรงเป็นผู้นำในการจัดการทรัพยากรน้ำได้พระราชทานพระราชดำริโครงการต่างๆ เพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำให้กับประชาชน หากไม่มีแหล่งน้ำ สิ่งมีชีวิต

ก็ไม่สามารถดำรงชีพอยู่ได้ ประกอบกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมไทยในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากร และธุรกิจอุตสาหกรรมน้ำถือเป็นปัจจัยหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ในขณะที่ปริมาณน้ำที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่เพียงพอต่อความต้องการในการใช้น้ำของประชาชนทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำในหลายพื้นที่ ปัญหาการขาดแคลนน้ำจึงต้องมีการบริหารจัดการให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์การใช้น้ำที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและแปรปรวนตามฤดูกาลตลอดเวลา

แหล่งน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ทั้งส่วนที่ใช้ในการอุปโภคหรือบริโภคเกิดจากการที่น้ำฝนตกลงสู่ผิวดิน ไหลรินลงมายังผิวดินลงสู่ทางน้ำธรรมชาติ แต่แหล่งน้ำจะเล็กหรือใหญ่จะขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่ที่รองรับน้ำ แต่ปัจจุบันร่องน้ำเริ่มต้นขึ้นก็เพราะชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตอนล่างของป่าไม้ขาดการอนุรักษ์น้ำ ดังนั้นการจะบริหารจัดการน้ำในอนาคตให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการแก้ไขปัญหาสภาวะการขาดแคลนน้ำ จึงต้องเริ่มต้นจากการบริหารจัดการน้ำเป็นหลัก โดยสภาพปัญหาทรัพยากรน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยสาเหตุหลักมาจากสภาพปัญหาของภัยแล้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำต่างๆ จากความผันแปรของปริมาณน้ำฝนรายปี ซึ่งจะมีค่าแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศและทิศทางลมมรสุมที่พัดผ่านเข้ามา โดยในลุ่มน้ำมีค่าปริมาณน้ำฝนรายปีเฉลี่ยผันแปรตั้งแต่ 800 - 2500 มิลลิเมตรต่อปี

จากสภาพของการผันแปรดังกล่าวส่งผลกระทบให้เกิดภัยแล้งในช่วงฝนทิ้งช่วง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ห่างไกลจากแหล่งน้ำที่สภาวะการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในช่วงฤดูแล้งที่เป็นปัญหาใหญ่เกิดขึ้นทุกปี ซึ่งปัญหาการขาดแคลนนํ้านั้นเกิดมาจากการใช้น้ำที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ของประชาชน ได้แก่ การใช้น้ำอย่างไม่มีประสิทธิภาพ แหล่งน้ำธรรมชาติตื้นเขิน มีความต้องการใช้น้ำในการบริโภคในปริมาณมากขึ้นตามจำนวนที่เพิ่มขึ้นของประชากรขาดการอนุรักษ์น้ำอย่างจริงจัง และประชาชนขาดจิตสำนึกในการใช้ประโยชน์จากน้ำ

คนอีสานนั้นมีชีวิตบ้านคองเมืองมาแต่บรรพบุรุษที่ใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างความสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจมานานนับพันปีมาแล้ว มีการจัดระบบสังคมในรูปแบบของชนบรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมไทยที่ใช้สืบทอดมาทำให้สังคมชาวอีสานมีความอบอุ่นและมีความสุขมาโดยตลอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากมายหลากหลายสาขา ไม่ว่าจะเป็นสาขาการครองเรือน (วิถีชีวิต) สาขาการทำมาหากิน สาขาศิลปหัตถกรรม สาขาการทอผ้า สาขาเกษตร สาขาสถาปัตยกรรม และสาขาหมอพื้นบ้าน ซึ่งเรียกรวมกันว่า วัฒนธรรมอีสาน หากไม่มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ก็เริ่มเลือนหายไป เพราะกระแสความนิยมที่ทำลายความมีเอกลักษณ์ของไทยไปเป็นอันมาก ทำให้ประเทศไทยต้องเสียความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ที่เป็นผลให้ระบบเศรษฐกิจสูญเสียรายได้ไปกับการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยของประชาชนในปัจจุบัน ทำลายระบบเศรษฐกิจของชาติให้เสียหายมากมาย โดยอย่างยิ่งการทำลายระบบวิถีชีวิตการทำมาหากินของชุมชนท้องถิ่นที่ถือเป็นภูมิปัญญาอันล้ำค่าให้เลือนหายไป

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้พยายามที่จะอนุรักษ์ฟื้นฟูความรู้ดั้งเดิมเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารไว้ให้คงอยู่สืบไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนในพื้นที่กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ที่จัดเป็นเขตชุมชนโบราณที่ยังคงสืบสานตำนานอีสานมามากกว่าพันปี มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณมาจนถึงปัจจุบันมากกว่าร้อยปี ประกอบด้วยชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ภูประภาชัย ตำบลบัวใหญ่ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และชุมชนบ้านภู ตำบลภูสันตร์ตน์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม โดยมุ่งหวังให้ชุมชนทั้งสามมีทรัพยากรแหล่งน้ำไว้ใช้ในการอุปโภคและบริโภคอย่างยั่งยืนภายใต้กระบวนการจัดการผ่านระบบภูมิปัญญา ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญและเล็งเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร
2. เพื่อศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร
3. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความต้องการการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร
5. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณภายในชุมชนของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความคิด พิธีกรรมความเชื่อ ประเพณีในการดำเนินชีวิต หลักธรรมคำสอนของศาสนา โดยประยุกต์มาจากชมรมภูมิปัญญาอีสานจังหวัดมหาสารคาม (2550 : ก) และความต้องการการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ประกอบด้วย คน เงิน วัสดุ-อุปกรณ์ และข้อมูลข่าวสาร ซึ่งประยุกต์มาจาก วงศ์พัฒนา ศรีประเสริฐ (2552 : 103)

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ และความต้องการการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ชุมชนบ้านภูประภาชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และชุมชนบ้านภู อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม คิดเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลตัวอย่าง

จำนวน 100% เพื่อสรุปผลการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความต้องการการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารของทั้งสามชุมชน โดยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามจากหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริง ณ พื้นที่ชุมชนเป้าหมายทั้งสาม แล้วรวบรวมและนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาผลการเปรียบเทียบและความสัมพันธ์ของตัวแปรที่คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1 ประชากร ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชน และผู้นำชุมชนจากกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร จำนวน 2,235 คน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

3.1.1 กลุ่มหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชน จำนวน 2,220 คน ประกอบด้วย

- 1) ชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 720 คน
- 2) ชุมชนบ้านภูประภาย อำเภอคำม่วง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 880 คน
- 3) ชุมชนบ้านภู อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 620 คน

3.1.2 กลุ่มผู้นำชุมชน 3 ชุมชน ชุมชนละ 5 คน รวม 15 คน

3.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชน และผู้นำชุมชนจากกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร จำนวน 489 คน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

3.2.1 กลุ่มหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้ และอาศัยอยู่จริงในชุมชน จำนวน 474 คน ได้มาโดยการเทียบบัญชีไตรยางค์ และสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple random sampling) ด้วยวิธีจับสลาก (Lottery method) ตามวิธีของทาร์ ยามาเน่

(Taro Yamane, 1973 : 727) ประกอบด้วย

- 1) ชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 154 คน
- 2) ชุมชนบ้านภูประภาย อำเภอคำม่วง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 188 คน
- 3) ชุมชนบ้านภู อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 132 คน

3.2.2 กลุ่มผู้นำชุมชน 3 ชุมชน ชุมชนละจำนวน 5 คน รวม 15 คนได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive random sampling) เนื่องจากกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ เรียกว่า ประชากรเป้าหมาย โดยการเก็บข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนทั้งสามชุมชน ณ พื้นที่ชุมชนเป้าหมาย แล้วรวบรวมและนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาผลการเปรียบเทียบและหาความสัมพันธ์ของตัวแปรที่คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

4. ขอบเขตด้านตัวแปรแบ่งเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

4.1 การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ

4.1.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ และตำแหน่งในชุมชน

4.1.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ประกอบด้วยความคิด พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีในการดำเนินชีวิต และหลักธรรมคำสอนของศาสนา

4.2 การหาความสัมพันธ์ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณและความต้องการการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน

4.2.1 ตัวแปรกลุ่มที่ 1 ได้แก่ ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ประกอบด้วย ความคิด พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีในการดำเนินชีวิต และหลักธรรมคำสอนของศาสนา

4.2.2 ตัวแปรกลุ่มที่ 2 ได้แก่ ความต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ประกอบด้วย คน เงิน วัสดุ-อุปกรณ์ และข้อมูลข่าวสาร

5. ขอบเขตด้านเวลา ดำเนินการวิจัย 1 ปี (ตุลาคม 2552 - กันยายน 2553) โดยแบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดมหาสารคาม เป็นการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น (Basic survey) โดยการรวบรวมข้อมูลจากประชากรและบริบทของชุมชน ด้วยการสำรวจสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการวิจัย ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ลักษณะชุมชน การคมนาคม สาธารณูปโภค สถานที่สำคัญในชุมชนและสังเกตกิจกรรมของชาวบ้าน และของกลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation)

ระยะที่ 2 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของแหล่งน้ำโบราณ รวมถึงความเป็นอยู่ของประชาชน และลักษณะการจัดการน้ำดื่มธรรมชาติในชุมชน โดยใช้วิธีการสำรวจและสังเกตกิจกรรมของชาวบ้าน และของกลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation)

ระยะที่ 3 สร้างแบบสอบถาม (Questionnaires) เพื่อสอบถามหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริง ณ พื้นที่ชุมชนเป้าหมายทั้งสามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ได้แก่ ความคิดพิชิตกรรม ความเชื่อ ปรัชญาในการดำเนินชีวิต หลักธรรมคำสอนของศาสนากับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ได้แก่ คน เงิน วัสดุ-อุปกรณ์ และข้อมูลข่าวสาร ประกอบด้วยคำถามที่จัดสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วยลักษณะของคำถามที่เป็นคำถามปลายปิดและเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด โดยกำหนดเกณฑ์การเลือกคำตอบไว้ 5 ระดับ ตามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ระยะที่ 4 การนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อทำการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ประกอบด้วย ความคิด พิธีกรรม ความเชื่อ ปรัชญาในการดำเนินชีวิต และหลักธรรมคำสอนของศาสนา เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และหาความสัมพันธ์ของตัวแปรระหว่างความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณกับความต้องการการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ประกอบด้วย คน เงิน วัสดุ-อุปกรณ์ และข้อมูลข่าวสาร

ระยะที่ 5 แบบสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เป็นการสนทนาเพื่อสอบถามข้อความในเนื้อหาบางเรื่องที่ผู้วิจัยมีข้อสงสัยอยู่ในบางประเด็นของข้อมูลจากตัวแทนชุมชน กลุ่มละ 7 คน เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณภายในชุมชนของกลุ่มจังหวัดร้อยเอ็ดขอนแก่น

ระยะที่ 6 หาแนวทางพัฒนาและปรับปรุงการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณเพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชนต่อไป

ระยะที่ 7 สรุป จัดทำรายงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชน และผู้นำชุมชนจากกลุ่มจังหวัดร้อยเอ็ดขอนแก่น จำนวน 2,235 คน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1 กลุ่มหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทน

ครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชน จำนวน 2,220 คน ประกอบด้วย ชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 720 คน ชุมชนบ้านกู่ประภาชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 880 คน และชุมชนบ้านกู่ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 620 คน

1.2 กลุ่มผู้นำชุมชน 3 ชุมชน ชุมชนละ 5 คน รวม 15 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชน และผู้นำชุมชนจากกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร จำนวน 489 คน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่มหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชน จำนวน 474 คน ได้มาโดยการเทียบบัญชีรายชื่อ สุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple random sampling) ด้วยวิธีจับสลาก (Lottery method) ประกอบด้วย ชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 154 คน ชุมชนบ้านกู่ประสาทย์ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 188 คน และชุมชนบ้านกู่ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 132 คน

2.2 กลุ่มผู้นำชุมชน 3 ชุมชน ชุมชนละ จำนวน 5 คน รวม 15 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถาม (Questionnaires) ชนิดเลือกตอบ (Multiple choices) และแบบสอบถามชนิดปลายปิด แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) โดยกำหนดเกณฑ์การเลือกคำตอบไว้ 5 ระดับ ตามมาตราส่วนประเมินค่าคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ประกอบด้วยคำถามที่จัดสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ และตำแหน่งในชุมชน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความคิด พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีในการดำเนินชีวิต และหลักธรรมคำสอนของศาสนา

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณเพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชน ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับระดับความต้องการการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชน ได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และข้อมูลข่าวสาร

2. แบบสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เป็นการสนทนาเพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณภายในชุมชนของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคน เงิน วัสดุ-อุปกรณ์ และข้อมูลข่าวสาร จากผู้นำชุมชน กลุ่มละ 5 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ และตำแหน่งในชุมชน จากแบบสอบถามส่วนที่ 1 โดยใช้วิธีการประมวลผลทางหลักสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) โดยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ

1.2 วิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความคิด พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีในการดำเนินชีวิต และหลักธรรมคำสอนของศาสนา โดยใช้วิธีการประมวลผลจากค่าสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางควบคู่กับการบรรยายและสรุปผลการดำเนินการวิจัย จากแบบสอบถามส่วนที่ 2 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ซึ่งกำหนดการให้คะแนนคำตอบของแบบสอบถามในรูปของความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด กำหนดให้ 5 4 3 2 และ 1 คะแนน แล้วหาค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นโดยใช้เกณฑ์ในการแปลผลค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545 : 118)

คะแนนเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณระดับน้อยที่สุด

1.3 วิเคราะห์ข้อมูลความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งชุมชนโบราณเพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชน ได้แก่ คน เงิน วัสดุ-อุปกรณ์ และข้อมูลข่าวสาร โดยใช้วิธีการประมวล ผลทางหลักสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้วยการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางควบคู่กับการบรรยาย และสรุปผลการดำเนินการวิจัยจากแบบสอบถามส่วนที่ 3 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ซึ่งกำหนดการให้คะแนนคำตอบของแบบสอบถามในรูปของความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด กำหนดให้ 5 4 3 2 และ 1 คะแนน แล้วหาค่าเฉลี่ยของคะแนนความต้องการการมีส่วนร่วมโดยใช้เกณฑ์ในการแปลผลค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545 : 118)

คะแนนเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณระดับน้อยที่สุด

1.4) การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ และตำแหน่งในชุมชน โดยใช้ t-test เพื่อทดสอบความแตกต่าง (Independent sample) หาค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระ 2 กลุ่ม และใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance : ANOVA) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป และทดสอบความแตกต่างของคู่ด้วยใช้ของเชฟเฟ (Scheffé) โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางควบคู่กับการบรรยายและสรุปผลการดำเนินการวิจัยจากแบบสอบถามส่วนที่ 2 และ 3 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

1.5) การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการกับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณเพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชน จากแบบสอบถามส่วนที่ 2 และ 3 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร 2 กลุ่ม ด้วยการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยวิธีหาค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson product moment correlation) ระหว่างข้อมูลกลุ่มที่ 1 คือ ข้อมูลเกี่ยวกับคะแนนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ กับข้อมูลกลุ่มที่ 2 คือ ข้อมูลเกี่ยวกับคะแนนการมีส่วนร่วมชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งใช้เกณฑ์การ

พิจารณาระดับความสัมพันธ์ ดังนี้ (ทิตยา กิจวิจารณ์, 2549 : 219)

$r_{xy} = -1$ แสดงว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางตรงกันข้ามสูงสุดหรือสมบูรณ์

$-0.800 \geq r_{xy} \geq -0.999$ แสดงว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางตรงกันข้ามสูง

$-0.600 \geq r_{xy} \geq -0.799$ แสดงว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางตรงกันข้ามค่อนข้างสูง

$-0.400 \geq r_{xy} \geq -0.599$ แสดงว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางตรงกันข้ามปานกลาง

$-0.200 \geq r_{xy} \geq -0.399$ แสดงว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางตรงกันข้ามค่อนข้างต่ำ

$-0.001 \geq r_{xy} \geq -0.199$ แสดงว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางตรงกันข้ามต่ำ

$r_{xy} = 0$ แสดงว่า ไม่มีความสัมพันธ์

$0.001 \leq r_{xy} \leq 0.199$ แสดงว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันต่ำ

$0.200 \leq r_{xy} \leq 0.399$ แสดงว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันค่อนข้างต่ำ

$0.400 \leq r_{xy} \leq 0.599$ แสดงว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันปานกลาง

$0.600 \leq r_{xy} \leq 0.799$ แสดงว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันค่อนข้างสูง

$0.800 \leq r_{xy} \leq 0.999$ แสดงว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันสูง

$r_{xy} = 1$ แสดงว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันสูงสุดหรือสมบูรณ์

2. การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

เป็นวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณภายในชุมชนของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และสังเคราะห์ข้อมูลจากแบบสนทนากลุ่ม โดยทำการสรุปความเชิงพรรณนาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 5

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีดังนี้

1. หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ชุมชนบ้านกู่ประภาชัย อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และชุมชนบ้านกู่ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 254 คน คิดเป็นร้อยละ 53.59 มากกว่าเพศหญิง ซึ่งมีเพียงจำนวน 220 คน คิดเป็นร้อยละ 46.41 โดยมีอายุระหว่าง 46 - 55 ปี มากที่สุด คือ จำนวน 173 คน คิดเป็นร้อยละ 36.50 รองลงมาอายุระหว่าง 36 - 54 ปี จำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 32.90 ประกอบอาชีพเกษตรกร จำนวน 221 คน คิดเป็นร้อยละ 46.62 มีสถานภาพสมรสมากที่สุด จำนวน 280 คน คิดเป็นร้อยละ 59.07 รองลงมาคือ สถานภาพโสด จำนวน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 34.39 ซึ่งเป็นผู้ที่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษามากที่สุด จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 41.77 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 128 คน คิดเป็นร้อยละ 27.00 และมีรายได้ 5,000 - 10,000 บาท จำนวน 287 คน คิดเป็นร้อยละ 60.55 รองลงมา มีรายได้ 15,001 - 20,000 บาท จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 13.29

2. หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ชุมชนบ้านกู่ประภาชัย อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และชุมชนบ้านกู่ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม มีความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับความสำคัญจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านความคิดเห็น ด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อ และด้านหลักธรรมคำสอนของศาสนาตามลำดับ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยเป็นรายด้านได้ ดังนี้

2.1 หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ด้านความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับความสำคัญจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ผู้นำชุมชน มีการปลูกฝังด้านความคิดในการอนุรักษ์แหล่งน้ำโบราณให้กับเยาวชนเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม สมาชิกในชุมชน มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ในการพัฒนาแหล่งน้ำชุมชน และผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเองสม่ำเสมอ และปัจจุบันคนในชุมชนยังให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าแหล่งน้ำโบราณ ตามลำดับ

2.2 หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับความสำคัญจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ สมาชิกในชุมชนมีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สมาชิกในชุมชนมีการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง และมีการใช้แหล่งน้ำโบราณตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามลำดับ

2.3 หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนมีความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ด้านพิธีกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับความสำคัญจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ มีการจัดงานประเพณีเกี่ยวกับแหล่งน้ำโบราณในชุมชนทุกปี สมาชิกในชุมชนสนใจเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญในการประกอบพิธีกรรมต่อแหล่งน้ำโบราณเป็นประจำทุกปี และมีการใช้น้ำจากแหล่งน้ำโบราณเพื่อประกอบพิธีต่างๆ ในชุมชน ตามลำดับ

2.4 หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ด้านความเชื่อ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับความสำคัญจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ คนในชุมชนมีความเชื่อว่า แหล่งน้ำโบราณช่วยรักษาโรคภัยต่างๆ ได้ คนในชุมชนมีความเชื่อว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ในแหล่งน้ำโบราณ และแหล่งน้ำโบราณ

มีความเกี่ยวข้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ตามลำดับ

2.5 หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ด้านหลักธรรมคำสอนของศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับความสำคัญจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ สมาชิกในชุมชนมีการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด และสมาชิกให้ความสนใจในการทำบุญตักบาตรเป็นประจำตามลำดับ

3. หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอกะเทวีร้อยเอ็ด ชุมชนบ้านกุ้ประยาชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และชุมชนบ้านกู่ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม มีความต้องการการมีส่วนร่วม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยสามารถเรียงลำดับความสำคัญตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านเงิน ด้านวัสดุ - อุปกรณ์ และด้านคน ตามลำดับ เมื่อแยกพิจารณาผลการทดสอบ โดยรวมและรายคู่ สรุปได้ว่า

3.1 หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความต้องการการมีส่วนร่วม ด้านข้อมูลข่าวสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยสามารถเรียงลำดับความสำคัญตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ สมาชิกในชุมชนมีการศึกษาข้อมูลในด้านการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณอย่างสม่ำเสมอ ประชาชนชุมชนบ้านสระบัวมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ ผู้นำชุมชนมีส่วนช่วยในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้กับนักท่องเที่ยว และผู้ที่สนใจเกี่ยวกับแหล่งน้ำโบราณและสมาชิกในชุมชนได้นำข้อมูลจากภายนอกมาใช้ในการพัฒนาแหล่งน้ำโบราณ ตามลำดับ

3.2 หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความต้องการการมีส่วนร่วม ด้านเงิน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยสามารถเรียงลำดับความสำคัญตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ ได้รับงบประมาณจากหน่วยงานราชการ

ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคเพื่ออนุรักษ์ สมาชิกมีการวางแผน การจัดทำงานการเงินเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำโบราณ ของชุมชนอย่างเป็นระบบ สมาชิกในชุมชนร่วมบริจาคเงิน เพื่ออนุรักษ์พัฒนาแหล่งน้ำโบราณ ได้รับงบประมาณจาก หน่วยงานท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาแหล่งน้ำโบราณ และสมาชิกมีการประชุมเพื่อแสวงหาแหล่งเงินทุนมาบริหารจัดการในการพัฒนาแหล่งน้ำโบราณให้เป็นที่รู้จักของ ประชาชนทั่วไป ตามลำดับ

3.3 หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความ ต้องการการมีส่วนร่วม ด้านวัสดุ - อุปกรณ์ โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมากทุกข้อ โดยสามารถเรียงลำดับความสำคัญตาม ค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ สมาชิกในชุมชนมีการนำ วัสดุ - อุปกรณ์ ที่ทันสมัยมาใช้ในการบริหารงาน มีการใช้ วัสดุ - อุปกรณ์ ที่หาได้ในท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์และพัฒนา แหล่งน้ำชุมชน และวัสดุ - อุปกรณ์ ที่ใช้ในการทำงานมีการ ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ ตามลำดับ

3.4 หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความ ต้องการการมีส่วนร่วม ด้านคน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทุกข้อ โดยสามารถเรียงลำดับความสำคัญตามค่าเฉลี่ย จากมากไปน้อยได้ ดังนี้ บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการ พัฒนาแหล่งน้ำโบราณ เจ้าหน้าที่ทำหน้าที่บริหารจัดการ แหล่งน้ำโบราณเพื่ออนุรักษ์และพัฒนา และสมาชิกในชุมชน มีการประชุมปรึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานต่างๆ เป็นประจำ ทุกเดือน ตามลำดับ

4. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ เมื่อ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า หัวหน้าครัวเรือนหรือ ผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงใน ชุมชนของกลุ่มร้อยละ 80 มีความคิดเห็นต่อการใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 ยกเว้นผู้ที่มีการศึกษาอยู่ในระดับที่ต่างกัน มีความ คิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ แหล่งน้ำโบราณแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 ในด้านพิธีกรรม ความเชื่อ ปรัชญาในการดำเนิน

ชีวิต และหลักธรรมคำสอนของศาสนา ยกเว้นในด้าน ความคิดมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 โดยผู้ที่มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีมีความ คิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ แหล่งน้ำโบราณด้านความคิดสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาอยู่ใน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนผู้ที่มีการศึกษาระดับ ปริญญาตรี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านความคิดสูงกว่าผู้ที่ มีการศึกษาอยู่ในระดับประถม

5. ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็น ต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการกับความ ต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชน (ด้านความคิด ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อ ด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต และด้าน หลักธรรมคำสอนของศาสนา) กับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ (ด้านคน ด้านเงิน ด้าน วัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร) ผลการวิเคราะห์ความ สัมพันธ์แบบเพียร์สัน พบว่า

ส่วนใหญ่การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหาร จัดการมีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และ ด้านข้อมูลข่าวสาร นั้นย่อมหมายถึง การที่หัวหน้าครัวเรือน จะมีความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหาร จัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้าน ข้อมูลข่าวสารหรือไม่นั้น ย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับความคิด เห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการในด้าน ความคิด ด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต และด้านหลักธรรม คำสอนของศาสนา ยกเว้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการ บริหารจัดการในด้านพิธีกรรมและความเชื่อ มีความสัมพันธ์ กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหาร จัดการแหล่งน้ำโบราณอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านเงิน

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถทำการวิเคราะห์ผล ได้ ดังนี้

5.1 ความคิดเห็นต่อการใช้ความคิดเห็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ ด้านความคิด มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ในด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์และด้านข้อมูลข่าวสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่า ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสารขึ้นอยู่กับความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการกับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านความคิด ยกเว้นด้านเงินมีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.2 ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านพิธีกรรม มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านเงิน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร แสดงว่า ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านเงิน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการกับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านพิธีกรรม

5.3 ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ ด้านความเชื่อ มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านเงิน ด้านวัสดุอุปกรณ์และด้านข้อมูลข่าวสาร แสดงว่า ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านเงิน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการกับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านความเชื่อ

5.4 ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ ด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แสดงว่า ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการกับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต ยกเว้นด้านการเงิน มีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.5 ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ ด้านหลักธรรมคำสอนของศาสนา มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร แสดงว่า ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการกับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านหลักธรรมคำสอนของศาสนา ยกเว้นด้านการเงิน มีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณภายในชุมชนของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคน เงิน วัสดุ-อุปกรณ์ และข้อมูลข่าวสาร สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

6.1 การบริหารจัดการ ด้านคน

6.1.1 สภาพปัจจุบัน ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณเพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยประชาชนในพื้นที่เพื่อทำการค้นหาภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความศรัทธาทางศาสนา รวมทั้งนำทุนทางสังคมที่มีอยู่เป็นฐานในการพัฒนา สิ่งสำคัญต้องเชื่อมกับวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งนี้หน่วยงานรัฐต้องเป็นผู้นำกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ชุมชนได้เข้าใจกับสภาพปัญหาของพื้นที่อย่างแท้จริง จึงจะทำให้เกิดพลังของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างแท้จริงและยั่งยืน

6.1.2 ปัญหา ในอดีตคนโบราณมักนิยมขุดคลองรอบชุมชน ซึ่งใช้เป็นทางสัญจรของคนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน เมื่อกาลเวลาผ่านไปคลองน้ำตื้นเขิน ประกอบกับความเจริญทางเทคโนโลยี คนในปัจจุบันได้นำดินไปถมเป็นถนนหนทางเพื่อความสะดวกในการสัญจรไปประกอบอาชีพ

6.2 การบริหารจัดการ ด้านเงิน

6.2.1 สภาพปัจจุบัน ในส่วนการพัฒนาแหล่งน้ำได้มีหน่วยงานหลักเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งน้ำ รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณค่อนข้างมีความชัดเจน และที่สำคัญมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมต่อการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐต่อการพัฒนาแหล่งน้ำที่ชุมชนได้พึ่งพาอาศัย

6.2.2 ปัญหา สำหรับปัญหาของการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณด้านเงินของทั้งสามชุมชน ก็จะเกี่ยวข้องในเรื่องคุณภาพของน้ำ ซึ่งแหล่งน้ำส่วนใหญ่มักมีคุณภาพที่ไม่เหมาะสม สาเหตุที่พบบ่อยได้แก่

- 1) การทิ้งสิ่งของและการระบายน้ำทิ้งลงสู่แหล่งน้ำ ทำให้แหล่งน้ำสกปรกและเน่าเหม็นจนไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้
- 2) สิ่งที่ปกคลุมผิวดินถูกชะล้างและไหลลงสู่แหล่งน้ำมากกว่าปกติ มีทั้งสารอินทรีย์ สารอนินทรีย์ และสารเคมีต่างๆ ที่ใช้ในกิจการต่างๆ ซึ่งทำให้น้ำขุ่นได้ง่าย โดยเฉพาะในฤดูฝน
- 3) การใช้สารเคมีที่มีพิษตกค้าง เช่น สารที่ใช้ป้องกันหรือกำจัดศัตรูพืชหรือสัตว์ ซึ่งเมื่อถูกฝนชะล้างลงสู่แหล่งน้ำจะก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งมีชีวิต

6.3 การบริหารจัดการ ด้านวัสดุ-อุปกรณ์

6.3.1 สภาพปัจจุบัน ชาวบ้านได้ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการแหล่งน้ำของชุมชน โดยมีระบบคิดเกี่ยวกับการจำแนกประเภทแหล่งน้ำของชุมชนออกเป็น 2 ชนิด คือ แหล่งน้ำที่เกิดตามธรรมชาติ และแหล่งน้ำที่คนสร้างขึ้น โดยเน้นการจำแนกประเภท ความหมายของแหล่งน้ำ ทรัพยากรในแหล่งน้ำ สภาพแหล่งน้ำ การประมงและเครื่องมือที่ใช้ในการประมง ระบบคิดของชาวบ้านได้เป็นกลไกที่สำคัญในการจัดการแหล่งน้ำทุกด้าน

6.3.2 ปัญหา บริเวณที่ราบสูงของทั้งสามชุมชนโดยภาพรวม (ห่างจากคลองส่งน้ำ) การขาดแคลนน้ำหรือภัยแล้ง สาเหตุที่สำคัญ ได้แก่ ป่าไม้ถูกทำลายมาก โดยเฉพาะป่าต้นน้ำ ลำธาร ลักษณะพื้นที่ไม่เหมาะสม ดินไม่ดูดซับน้ำ ขาดการวางแผนการใช้และอนุรักษ์น้ำที่เหมาะสม

6.4 การบริหารจัดการ ด้านข้อมูลข่าวสาร

6.4.1 สภาพปัจจุบัน ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการแหล่งน้ำจะมีทั้งด้านกายภาพ ด้านสังคม เศรษฐกิจ การใช้ประโยชน์ของแหล่งน้ำ เครื่องมือหรือวิธีการ บทบาทหญิงชายในการเข้าถึงทรัพยากร การควบคุมการใช้ประโยชน์ ภายใต้แนวคิดเรื่องสิทธิ ส่วนด้านวัฒนธรรมแม้จะมีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องผี เงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อการคงอยู่ของภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการแหล่งน้ำก็คือ ความสำคัญและประโยชน์ของแหล่งน้ำที่มีต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ความเชื่อเรื่องผีปูด ครอบงำความเชื่อผีปูด การปรับการจัดการแบบผสมผสานให้เหมาะสม ทั้งเป็นทางการและภูมิปัญญาเดิมของชาวบ้าน

6.4.2 ปัญหา

- 1) บริเวณพื้นที่ลุ่มมักประสบภัยธรรมชาติเป็นประจำทุกปี น้ำท่วมพื้นที่ทำการเกษตร อาจเกิดจากสาเหตุหนึ่งหรือหลายสาเหตุรวมกัน ได้แก่ ฝนตกหนักติดต่อกันนานๆ ป่าไม้ถูกทำลายมาก ทำให้ไม่มีสิ่งใดจะช่วยดูดซับน้ำไว้ และภูมิประเทศเป็นที่ลุ่มและการระบายน้ำไม่ดี
- 2) ขาดระบบการจัดการด้านมลพิษต่างๆ ทางน้ำ โดยเฉพาะปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาของเสียจากบ้านเรือน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

สภาพที่ปรากฏเกี่ยวกับผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ

แหล่งน้ำโบราณพบว่า หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอกะทู้ร้อยเอ็ด ชุมชนบ้านกู่ประภาชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และชุมชนบ้านกู่ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานของการวิจัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าภูมิปัญญาชาวบ้านเหล่านี้มีมาตั้งแต่อดีตจนสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการบริหารงานบางอย่างก็จำเป็นที่จะต้องมีการจัดการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป แต่บางอย่างก็ยังคงเหลือไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ด้วยการบริหารจัดการ โดยส่วนใหญ่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เพื่อสืบทอดประเพณี อันเก่าแก่เป็นวัฒนธรรมการพัฒนา สำหรับแนวทางในการพัฒนาองค์กรชาวบ้าน ได้แก่ ต้องพัฒนาการเรียนรู้ให้กับสมาชิกและคณะกรรมการต้องไม่สร้างเงื่อนไขเพื่อครอบงำองค์กร ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรได้พัฒนาตามศักยภาพ และต้องไม่จำกัดบุคคลในการเข้าร่วม

จะเห็นได้ว่า ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ดุสิต รักษ์ทอง (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวัฒนธรรมกับการพัฒนา : ศึกษากรณีองค์กรชาวบ้านบริเวณลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า กระบวนการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการพัฒนาขององค์กร มีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยอาศัยวิธีการเรียนรู้ ได้แก่ การเรียนรู้ขององค์กร เช่น การเรียนรู้ของกรรมการ และการเรียนรู้ของสมาชิก เป็นต้น การเรียนรู้ของคณะกรรมการแผนแม่บทชุมชน เช่น การเรียนรู้เพื่อรู้จักตัวเอง การเรียนรู้เพื่อรู้จักโลกภายนอก และการเรียนรู้เพื่อการวิเคราะห์และกำหนดทิศทางชุมชน เป็นต้น และเวทีเรียนรู้ที่เป็นเวทีของชาวบ้าน เช่น เวทีแบบมีส่วนร่วม เวทีที่เน้นการเรียนรู้ และเวทีประชาสังคม เป็นต้น โดยมีเครื่องมือเพื่อการเรียนรู้ขององค์กรชาวบ้านและชุมชน ได้แก่ การบันทึก แบบสำรวจและแบบสอบถาม

การศึกษาดูงาน และการฝึกอบรม เป็นต้น สำหรับแนวทางในการพัฒนาองค์กรและเครือข่ายขององค์กรชาวบ้าน

2. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการกับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณเพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชน

ส่วนใหญ่ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร นั้นย่อมหมายถึง การที่หัวหน้าครัวเรือนจะมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสารหรือไม่นั้น ย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการในด้านความคิดเห็นด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต และด้านหลักธรรมคำสอนของศาสนา ยกเว้นความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการในด้านพิธีกรรมและความเชื่อ มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านเงิน โดยผู้วิจัยขออธิบายผลความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการกับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณเพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชนที่ละเอียด ดังนี้

2.1 ด้านความคิดเห็น

ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ ด้านความคิดเห็นมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ในด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์และด้านข้อมูลข่าวสาร แสดงให้เห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร ขึ้นอยู่กับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านความคิดเห็น ยกเว้นด้านเงิน ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่กำหนด อาจเป็นเพราะว่าหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน

ที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต ชุมชนบ้านกุประภาชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และชุมชนบ้านกุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม มีการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่ระยะเริ่มต้นว่า กิจกรรมนั้นดำเนินอย่างไรโดยเรียนรู้จากธรรมชาติ แต่วัตถุประสงค์และการวางแผนเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการของเฟรนช์ และซาเวิร์ด (French and Sward, 1975 : 9; อ้างในพิมลจรรย์ นามวัฒน์, 2540 : 5) ได้นิยามคำว่า การจัดการไว้ว่า การจัดการคือ กระบวนการปฏิบัติหน้าที่ในอันที่จะเชื่อมั่นได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ดำเนินไปในแนวทางที่จะบรรลุผลสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่ในอันที่จะสร้างและรักษาไว้ซึ่งสภาวะที่จะเอื้ออำนวยต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความพยายามรวมของกลุ่มบุคคล และยังคงสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับหลักการจัดการของดอนเนลลี, กิปสัน และไอแวนเชวิช (Donnelly, Gibson and Ivancevich, 1992 : 5) ได้นิยามคำว่า การจัดการ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลดำเนินการเพื่อประสาน กิจกรรมของบุคคลอื่นให้บรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่บุคคลคนเดียวไม่สามารถกระทำได้โดยลำพัง

2.2 ด้านพิธีกรรม ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านพิธีกรรม มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านเงิน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร แสดงให้เห็นได้ว่า ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณทุกด้านขึ้นอยู่กับความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการกับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านพิธีกรรม จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับสมมุติฐานที่กำหนด อาจเป็นเพราะว่าชาวบ้านมีความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพิธีกรรมผสมผสานกับแนวทางการช่วยเหลือจากทางราชการในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประพัฒน์ กุสุมานนท์ (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชนชาวแพ

ในอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่าผู้มีอำนาจตามพระราชบัญญัติแล้ว ความไม่สมบูรณ์ของการปฏิบัติอาจเกิดขึ้นเนื่องจากข้อจำกัดของงบประมาณกำลังคนและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ โดยไม่เกี่ยวข้อง กับพิธีกรรมของชาวบ้านแต่ประการใด และยังคงคล้อยกับสุนทร ปัญญะพงษ์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาองค์กรชุมชนกับการจัดการทรัพยากรแหล่งน้ำ : กรณีศึกษาอุทยานมัจฉาบ้านโฆงกุดหวาย ตำบลแก้ง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านโฆงกุดหวายเป็นเพียงผู้ดำเนินงานตามแผนงาน ซึ่งไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดตั้งแต่ประการใด ความสำนึกในความเป็นเจ้าของทรัพยากรและความต้องการการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการจึงมีน้อย แม้ผู้นำชุมชนจะมีความเข้มแข็งและสามารถรวมพลังจัดตั้งกลุ่มได้ แต่การทำงานกระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มเครือญาติของกรรมการบางคน

2.3 ด้านความเชื่อ ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านความเชื่อ มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณในด้านคน ด้านเงิน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร แสดงให้เห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณทุกด้านขึ้นอยู่กับความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการกับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านความเชื่อ ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่กำหนด อาจเป็นเพราะว่าชาวบ้านมีความเชื่อที่เป็นค่าความนิยมว่า ถ้าไม่ทำสิ่งนั้นแล้วจะมีเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้นกับพื้นที่นั้น ซึ่งเป็นความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมายาวนานโดยอาศัยการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ โดยสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมใจ ศรีหล้า และวิไลวัจล์ กฤษณะภูมิ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการแหล่งน้ำพบว่า แหล่งประกอบพิธีกรรมต่างๆ ด้านวัฒนธรรม เป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ และใช้ความเชื่อเป็นกลไกในการควบคุม การเข้าถึง และการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ พลวัตภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการแหล่งน้ำจะมีผลมาจากปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในชุมชน การพัฒนา

ตามนโยบายของรัฐ การเพิ่มของประชากร ค่านิยมในการบริโภคการศึกษา เป็นต้น ดังนั้นในการจัดการแหล่งน้ำดังกล่าวจะต้องมีการปรับตัว การใช้ภูมิปัญญาในการจัดการแหล่งน้ำตามความเหมาะสม

2.4 ด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ ด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณในด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร แสดงให้เห็นได้ว่า ความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสารขึ้นอยู่กับความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการกับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต ยกเว้นด้านการเงิน ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่กำหนด อาจเป็นเพราะว่าชาวบ้านยึดถือหลักการในการดำเนินชีวิตโดยอาศัยความหลากหลายทางธรรมชาติเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ถือเป็นวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตอีกรูปแบบหนึ่ง และชาวบ้านจะเกิดความรักและหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติจะเห็นได้ว่า สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทิพาพร พิมพ์สุทธิ์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมและทรัพยากร ธรรมชาติลุ่มน้ำปิง : ฐานรากของวิถีชีวิตชุมชนบ้านนา จังหวัดตาก พบว่า ภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ เช่น ประเพณีที่เกิดจากอาชีพทำนา และนำไปสู่การลงแขกดำนา ลงแขกเกี่ยวข้าว การจ่อยข้าว การเล่นนางกวักและการเล่นยาดังส่วนที่เชื่อมโยงกับพิธีทางศาสนา เช่น ประเพณีขึ้นธาตุ เป็นต้น จากการศึกษายังพบว่า คักยภาพของชุมชนบ้านนามีสอง ทั้งในด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ และประวัติศาสตร์ ซึ่งควรมีการศึกษาค้นคว้าต่อไป เช่นความเป็นมาและอารยธรรมของเมืองสร้อยในอดีตกว่า 800 ปี เป็นต้น

2.5 ด้านหลักธรรมคำสอนของศาสนา ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ ด้านหลักธรรมคำสอนของศาสนา มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำ

โบราณ ด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร แสดงให้เห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการกับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านหลักธรรมคำสอนของศาสนา ยกเว้นด้านการเงิน ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่กำหนด อาจเป็นเพราะว่าชาวบ้านมีความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการโดยยึดถือแนวปฏิบัติที่ถ่ายทอดกันมา โดยอาศัยปัจจัยภายในชุมชน การพัฒนาตามนโยบายของรัฐ การเพิ่มของประชากร ค่านิยมในการบริโภค ผลจากการศึกษาจะเห็นได้ว่า สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมใจ ศรีหล้า และ วิไลวงศ์ ฤทธะภูมิ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการแหล่งน้ำ พบว่า พลวัตภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการแหล่งน้ำจะมีผลมาจากปัจจัยภายนอกปัจจัยภายในชุมชน การพัฒนาตามนโยบายของรัฐ การเพิ่มของประชากร ค่านิยมในการบริโภค การศึกษา เป็นต้น ดังนั้นในการจัดการแหล่งน้ำดังกล่าวจะต้องมีการปรับตัว การใช้ภูมิปัญญาในการจัดการแหล่งน้ำตามความเหมาะสม

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับความสำคัญจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านความคิดเห็น ปรัชญาในการดำเนินชีวิต พิธีกรรม ความเชื่อ และหลักธรรมคำสอนของศาสนา ตามลำดับ

หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน มีความต้องการการมีส่วนร่วมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยสามารถเรียงลำดับความสำคัญตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ ด้านข้อมูลข่าวสาร เงิน วัสดุ - อุปกรณ์ และคน ตามลำดับ

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ และตำแหน่งในชุมชนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นผู้ที่มีการศึกษาอยู่ในระดับที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านความคิด

ส่วนใหญ่ความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการมีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสาร นั้นย่อมหมายถึง การที่หัวหน้าครัวเรือนจะมีความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ด้านคน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสารหรือไม่นั้น ย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ ในด้านความคิด ด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต และด้านหลักธรรมคำสอนของศาสนา ยกเว้นความคิดเห็นต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการในด้านพิธีกรรมและความเชื่อ มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านเงิน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณภายในชุมชนของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่น ถึงแม้จะพบว่า ชุมชนทั้งสามได้มีหน่วยงานหลักซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภูมิปัญญา และที่สำคัญมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐต่อการพัฒนาแหล่งน้ำที่ชุมชนได้พึ่งพาอาศัย แต่ก็ยังขาดการวางแผนการใช้และอนุรักษ์น้ำที่เหมาะสม ดังนั้น

การที่จะสามารถบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณเพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพได้นั้น จึงจำเป็นต้องอาศัยประชาชนในพื้นที่เพื่อทำการค้นหาภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ด้านความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก จากประเด็นดังกล่าว ชาวบ้านสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการร่วมกันแสดงความคิดเห็นในการรับผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดทำกิจกรรมที่ได้วางแผนและปฏิบัติได้ โดยมีการประเมินผลการเข้าร่วมการทำงานของสมาชิกหรือกลุ่มเพื่อทราบปัญหาและหาทางแก้ไขปรับปรุงให้ประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณเพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชน มีความต้องการการมีส่วนร่วมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก จากประเด็นดังกล่าวสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ โดยการบริหารจัดการผ่านกระบวนการตัดสินใจของชุมชนในการแก้ปัญหา และสุดท้ายคือ ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากโครงการพัฒนานั้นๆ กระบวนการเป็นผลให้เกิดการมีส่วนร่วมที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นในชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์ของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ซึ่งไม่อาจนำมากล่าวไว้ได้ทั้งหมด ผู้มีพระคุณกลุ่มแรกที่มีผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณ คือ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานงบประมาณ ที่ให้ความอนุเคราะห์สนับสนุนทุนการวิจัย จนกระทั่งงานวิจัยนี้เสร็จสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สถาบันวิจัยและพัฒนา และคณะกรรมการทุกท่านที่กรุณาสนับสนุนทุน

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์สภาผู้แทนราษฎร.

(2537). รายงานการสัมมนาแนวทางแก้ไขปัญหาระบบ
ขาดแคลนทรัพยากรน้ำ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการการ
เกษตรและสหกรณ์สภาผู้แทนราษฎร.

จิรวรรณ หัสโรจน์ และคณะ. (2547). ความหลากหลาย
ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติในบึงหนองหาน อำเภอกุมภวาปี
จังหวัดอุดรธานี. อุดรธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุดรธานี.

ชมรมภูมิปัญญาอีสานจังหวัดมหาสารคาม. (2550).
วัฒนธรรมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ชมรมภูมิปัญญาอีสานจังหวัดร้อยเอ็ด. (2542). วัฒนธรรม
พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา
จังหวัดร้อยเอ็ด. ร้อยเอ็ด : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ร้อยเอ็ด.

เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด. (2552). รายงานประจำปี. ร้อยเอ็ด :
สำนักงานเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด.

เทศบาลนครขอนแก่น. (2552). รายงานประจำปี. ขอนแก่น :
สำนักงานนครขอนแก่น.

เทศบาลเมืองมหาสารคาม. (2552). รายงานประจำปี.
มหาสารคาม : สำนักงานเทศบาลเมืองมหาสารคาม.

ประพัฒน์ กุสุมานนท์. (2534). วิถีชีวิต และภูมิปัญญา
ของชุมชนชาวแพในอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ จังหวัด
อุตรดิตถ์. อุตรดิตถ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

ดุสิต รักทอง. (2544). วัฒนธรรมกับการพัฒนา : ศึกษา
กรณีองค์กรชาวบ้านบริเวณลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัด
นครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัย
ราชภัฏนครศรีธรรมราช.

วงศ์พัฒนา ศรีประเสริฐ. (2552). โครงสร้างเศรษฐกิจไทย.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

----- (2552). การจัดการเชิงกลยุทธ์. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

วันทนา คีวะ และคณะ. (2546). สงครามน้ำ. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์ สวนเงินมีมา.

สมใจ ศรีหล้า และวิไลวัลย์ ฤๅษณะภูมิ. (2547). ภูมิปัญญา
ชาวบ้านในการจัดการแหล่งน้ำ. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2547). การเปลี่ยนแปลงทางสังคม
และวัฒนธรรมชุมชนสองแห่งในจังหวัดขอนแก่น.
ม.ป.ท. : ม.ป.พ..

----- (2534). สังคมวิทยาชุมชน : หลักการศึกษา
วิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน. ขอนแก่น : ภาควิชา
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2545). ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหา
และแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 8.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

สุชา จันทร์อม. (2544). จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช.

สุพรรณิ ไชยอำพรและ สนิท สมัครการ. (2535). การ
วิเคราะห์ทางสังคมเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุนทร ปัญญาพงษ์. (2542). องค์การชุมชนกับการจัดการ
ทรัพยากรแหล่งน้ำ : กรณีศึกษาอุทยานมัจฉาบ้านโฆง
กุดหวาย ตำบลเก็ง อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สุภากร จันทวานิช. (2547). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย
เชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

อคิน รพีพัฒน์. (2523). ปัญหาในการทำงานพัฒนาชนบท
ประสบการณ์โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง.
กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

Bartol, K.M. and Matin D.C. (1991). Management.
New York : McGraw Hill, Inc.

- Ferguson, G A and Takane, Y. (1989). **Statistical Analysis in Psychology and Education**. McGraw-Hill, Singapore, pages Fisher, B, McSweeney, P and Russell.
- Gibson, J.L., Ivancevich, J.M and Donnelly, J.H. (1973). **Organizational : Structure, Process, Behavior. Taxes** : Business Publications. Inc.
- Hays, Stanley Wayne. **An empirical analysis of taxpayer's attitudes and behavioral intentions regarding compliance with federal income tax**
- Hitt, Middlemist and Mathis. (1979). **Effective management**. New York : West Pub.co.
- Katuscak, Peter. (2004). **Essays in public economics and social capital (abstract)**. Ph.D Dissertation, Economics, University of Michigan, Proquest Dissertations and Theses A&J (Serial online).
- Lightner, Teresa A. (2001). **An analysis of the tax-rate differential between ordinary and capital gains tax-rates and its effect on the structure of corporate payouts (abstract)**. Ph.D Dissertation, Accounting. The University of Oklahoma, Proquest Dissertations and Theses- A&I (Serial online).
- Simon, Herbert A., Smithburg, Donald W. and Thompson, Victor A. (1961). **Public administration**. New York : Alfred Alnopt.
- Waldo, D. (1955). **The study of Public Administration**. New York : Random Hose.
- Yamane, T. (1970). **Statistics: An introductory analysis**. (2nd ed.). New York : Harper & Low,